

"כל החיים שניהלתי הם חיי אוונגרד"

אשת הברזל

עשרות פסלי הענק שלה הוצבו בסין, בהודו וביוון. בגיל 80, דינה מרחב מכה בברזל. "זה הפרדוקס של החיים. הציפורים שאני מפסלת לא יכולות להתעופף, אבל אני נותנת להן גלגלים, וזה מאפשר להן לצאת למסע, כמו המסע שאני עברתי בחיים"

דבי לוזיה :: צילום: ורהפטיג ונציאן

"בסין אני סלב. שם כבר עשו עליי כתבות בטלוויזיה ובעיתונים. גם כשאני מגיעה לעשות פסלים בהודו ובקרוואטיה אני מקבלת יחס של מלכה. בחו"ל בטוחים שאני האמנית הכי מפורסמת בארץ"

לפועלים, למלגזות ולמנוף. זה נמשך עשר שנים, כבר הייתי שם בת בית. בסוף גם יצא מזה פארק פסלים. נציגים של מפעלים מיוון ומטורקיה שבאו לבקר, הזמינו ממני עבודות. "הפסלים תרמו גם בממד החינוכי. העובדים במפעל החלו לשים לב לדרכים מסכיבם, וניגשו אליי עם כל מיני חתיכות ברזל כדי להתייעץ מה אפשר לעשות איתן. אנשים התחילו פתאום להתעניין באמנות. ברור שהיו גם כאלה שלא הבינו. מהנדס אחד ניגש אליי ושאל 'למה אנחנו צריכים את הצעצועים האלה'. עניתי לו שה'צעצועים' הם השאריות של התרבות שלנו."

מאז היא אוספת דברים מהרחוב, ויוצרת את האמנות שלה מגרוטאות. על הקיר בסלון ביתה תלויות שתי פלטות ברזל חלודות שמצאה זרוקות במפעל. "כולם צחקו עליי שאני מלכת הובל. אני הולכת לקולנוע ורואה איוו מסגרת עץ, ומבקשת מאדם זר לעזור לי לשים אותה באוטו. הסטודיו שלי מלא ג'אנק."

גרפית, ורק בגיל 48 שינתה כיוון. "עברתי מהרו ממד לעולם התלת ממד, ופתאום חשתי התרוממות רוח, הייתה לי תחושה שזה החומר שלי. לברזל הגעתי כשנשלחתי למחנה צבאי של חיל החימוש כדי לעשות עבודת אמנות עם תלמידים שלי. באותם ימים עברתי באבן, אך התעניינתי מאוד דווקא בגרוטאות שהיו מפורזרות במחנה. החיילים לימדו אותי לרתך בסדנאות שלהם, ועשיתי שם שתי עבודות שהוצגו באתר של חיל החימוש בנתניה. "מי שהיה בומבו מנהל מפעל נשר ראה את הפסלים האלה, והזמין ממני פסל גדול. אותו היום, בנובמבר 1989, היה יום מהפך בחיי. הוקסמתי מהגרוטאות, מהברזל עם ההיסטוריה והנשמה, הפסולת של המכונות בשירות האדם. למחרת כבר הצגתי בפניו סקיצות לעבודה הראשונה, פסל בגובה מטרים, המשלב שני חישוקים של כבשן ואבן התלויה מאחד החישוקים. "התאהבתי במפעל הזה, וביקשתי לעבוד שם בסדנה פעם בשבוע, כדי שתהיה לי גישה

צילומים: דיה מרחב

פעם לא הרגשתי ככה". למה דווקא ברזל?

"המשפחה שלי הגיעה ליוגוסלביה באמצע המאה ה-19, וסבא רבא שלי הקים שם בית חרושת ענק לעבודות ברזל. אני דור רביעי לאנשים שעוסקים בכרזל. כנראה ירשתי את התכונות של המשפחה, מבחינה זו שהם היו יזמים, אנשים עם חזון, תעשיינים, אנשי תרבות. אז אבותיי היו יותר תעשיינים וסוחרים, ויצרו תנורים וכלים חקלאיים. ב-2013 סגרתי מעגל כשהקמתי שם פארק פסלים לזכר המשפחה שלי."

פסלי הענק של מרחב מוצגים כיום בסין (לא פחות מ-19 פסלים), בהודו, במקדוניה, ביוון, בקרוואטיה ובטורקיה, וגם בארץ. "אין יום בחיים שלי שלא יצרתי. אמנם לא התעשרתי מהאמנות שלי, אבל זה מאפשר לי להמשיך לעבוד בגיל שרוב האנשים בני גילי גרים בכתי אבות."

מי צריך את הצעצועים האלה
במשך כמעט 30 שנה הייתה מרחב מעצבת

החיים מתחילים בגיל 57, כך על פי הפסלת דינה מרחב, שלאחרונה חגגה את יום הולדתה ה-80. היא מפסלת בברזל, תחום הנשלט ברובו על ידי גברים. העיסוק ברתכות וברגלים, כמו גם המשקל הכבד של הברזל, לא קוסמים לנשים רבות. "אולי זה בגלל העבודה הפיזית והלכודך", אומרת מרחב. "שואלים אותי אם לא קשה לי. אז לא, לא קשה. יש מנוף ויש אסיסטנט, ואני מסתדרת. זה עניין של תפיסת עולם".

ובכל זאת, קצת מוזר לראות את האישה הצנומה הזאת בבגדי עבודה, כפפות ומשקפי מגן, אוחזת בברזל וחורכת בחומר. "זה אצלי כנשמה", היא אומרת. "אף פעם לא שיחקתי בכובות. בתור ילדה תמיד העדפתי לשחק עם הבנים. אף פעם גם לא הרגשתי מוגבלת בגלל שאני אישה. אמנם תמיד מתפעלים שאני מרתכת, ופעם מישהו שאל אותי למה אני צריכה לעשות את זה, כי כנראה לתפיסתו אישה צריכה לשבת בבית ולסרוג, אבל אני אף

הרמוניה שמימית, 2011. ברזל, פארק פיסול ווהו, סין

דינה הסגולה

היא גדולה, כאמור, ביוגוסלביה, וכשהנאצים הגיעו לשם, באפריל 1941, אביה נשלח למחנה שבויים בצפון גרמניה, ויתר המשפחה ברחה לאיטליה, "שם גרנו בחדר קטן יחד עם הסבים שלי. ב-1943, כשהגרמנים הגיעו לאיטליה, ברחנו לשווייץ. היום כשאני רואה את הפליטים באירופה אני ממש מזדהה איתם, כי אני עברתי את זה על בשרי. אפילו שהייתי ילדה קטנה, אני זוכרת את הרגשת החדר שאין לך בית, שאתה נמלט על נפשך, והיצר היחיד שחי בך הוא יצר הישרדות, הרצון להמשיך לחיות".

ב-1949 עלתה כל המשפחה לארץ. "שוב למחנה פליטים, הפעם בעתלית, עד שהשקענו בקריית מוצקין". בגיל 17 כבר למדה בבצלאל עיצוב גרפי, ועברה לגור לברדה בירושלים. שם הכירה סטודנט לרפואה, אריה מרחב, ובשנת 1962 נולד בנם היחיד, ריון. חיי הנישואים לא צלחו, והיא שבה לחיפה.

"בחיפה האדומה הייתי טיפוס יוצא דופן. קראו לי דינה הסגולה, כי במשך 20 שנה לבשתי הכול סגול. גם החרר שלי היה סגול. למה? כנראה איזה אלמנט מסתורי, שאין לי מושג מאיפה הגיע. הייתי תופעה מוזרה למדי – אם חר הורית עם ילד קטן בשנות ה-60, מעצבת גרפית עם משרד משגשג. צחקו עליי, ושמעתי כל מיני סיפורים שהיו מספרים עליי, אבל תמיד אמרתי שיש כאלה שמדברים ויש כאלה ששועשים, ואני שייכת לאנשי המעשה. אגב, אני עיצבתי את הסמל של אוניברסיטת חיפה לפני

40 שנה, והוא עדיין שומר על טריותו". תחושת הפליטות אינה מרפה ממנה, גם היום. "נקשרתי מאוד לכל בית שגרתי בו, ואני הכי אוהבת להיות בבית. ביתי הוא מבצרי, ובמיוחד הבית הזה בעין הוד, שהוא הגשמת החלום שלי. בחיפה גרתי על יד אמי, וידעתי שאני לא יכולה לעזוב אותה, למרות הרצון הרב שלי להתחבר לטבע, לתת חופש לראש ולחשיבה. "אני לא יכולה להסביר לך איזה שחרור רוחני חשתי כשהיא נפטרה. ממש בעומקים של הנשמה. ואז ידעתי שאני עוזבת את חיפה. חברה בריוק סיפרה לי על בית קטן שמתפנה בעין הוד, ומיד הלכתי לראות. השנה הייתה 1993, ואני הייתי בת 57. גרתי שם חמש שנים עד שקיבלו אותי לכפר, ואז מצאתי את הבית שאני גרה בו עד היום. זו הייתה תחילת המעוף שלי. רק בשביל עבודה אני מוכנה לעזוב את הבית הזה. תגיד לי לנסוע למקום שכוח אל כדי לבנות שם פסל, אני נוסעת מחר, גם אם מדובר בנסיעה של 30 שעות לסין".

פסל לאולימפיאדה

מבחינה אמנותית, סין היא ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות. ההתפתחות העירונית שם פועלת בצורה הפוכה למה שאנו מכירים – הערים החדשות נבנות בשלמותן, על גורדי השחקים שלהן ומדרכותיהן המבריקות, וממתינות לאכלוס. מוזיאונים ופארקים הם חלק מהתשתית העירונית, ויש לאכלס גם אותם. ב-2001 שמעה מרחב מחבר על סימפוזיון

פיסול בסין, וכתבה למארגנים. "רק כעבור שנתיים קיבלתי תשובה. שלחתי שלוש הצעות לפסלים, ואחרי זמן קצר קיבלתי טלפון שהתקבלתי והם מזמינים אותי. באותה תקופה הייתה התפרצות של מחלת הסארס, ואנשים פחדו לטוס. במשפחה שלי אמרו שאני לא נורמלית, אבל לי לא היה אכפת. הייתי הפסלת היחידה מישראל, וגם האישה היחידה. למרות שאני זקיינע בובע, כולם התייחסו אליי נורא יפה. הסימפוזיון הזה היה חלום. קיבלתי ארבעה אסיסטנטים, ובנינו שני פסלים ענקיים.

"ב-2005 קיבלתי מייל מאוצר סיני שהציע להיות הסוכן שלי, במסגרת תנופת הבנייה לקראת אולימפיאדת בייג'ין. באמצעותו הצעתי פסל לפארק הפיסול האולימפי. ההצעה שלי הייתה אחת מתוך 2,500 הצעות מכל העולם. רק 150 פסלים נבחרו, ושלי ביניהם. הפסל הוא פתח בפניי את הדרך בסין. היום אני כבר לא זקוקה לסוכן, שולחים לי ישירות הצעות לפרויקטים.

"ביקרתי שם 13 פעמים, וכשאני מגיעה לעשות פסל, אני לא מוציאה אפילו גרוש אחד. הם מממנים הכול – מהטיסה, דרך מלון מפואר, אוכל, חומרים. ובנוסף הם, כמובן, משלמים על הפסל. זה שאף אחד לא שמע עליי פה, הם לא יודעים".

רבים מפסליה מתארים ציפורים ויצורים מכוּנפים שונים. "כמו שמנשקה קדישמן מזוהה

קבוצת ציפורים, 2009. ברזל צבוע, פארק פיסול אורומצ'י, סין

"בארץ יש ארבעה פסלים בברזל שזכו להכרה: דורצ'ין, תומרקין, קדישמן ושמי. אני חושבת שהעבודות שלי לא פחות טובות משלהם. פעם או פעמיים ניסיתי לדבר עם דורצ'ין, אבל בואי נגיד שהוא לא התייחס אליי"

אני סלבו. שם כבר עשו עליי כתבות בטלוויזיה ובעיתונים. גם כשאני מגיעה לעשות פסלים בהודו ובקוראטיה אני מקבלת יחס של מלכה. בחו"ל בטוחים שאני האמנית הכי מפורסמת בארץ. מתייחסים אליי שם בכבוד גדול, אבל בארץ אני מרגישה שלא מפרגנים לי. אני פוגשת פסלים מכל העולם, ואיזה פרגון יש בינינו, לא כמו בארץ, שאף אחד לא שם עליך. "בארץ יש ארבעה פסלים בברזל שזכו להכרה: דורצ'ין, תומרקין, קדישמן ושמי. אני חושבת שהעבודות שלי לא פחות טובות משלהם. פעם או פעמיים ניסיתי לדבר עם דורצ'ין, אבל בואי נגיד שהוא לא התייחס אליי".

כשאני מנסה לברר איתה על חיי זוגיות, היא מספרת שהיו לה כמה רומנים משמעותיים, "אחד מהם חנר הכי טוב שלי כבר 50 שנה, אמן ואריכל שגר בפולין. זוגיות זה המון אנרגיה. זו השקעה, ואז לא נשארת מספיק אנרגיה בשביל האמנות, שדורשת התמסרות. אבל יש לי חבר סודי כבר 30 שנה, שמאוד תומך בי ועוזר לי,

עם כבשים, אני ידועה בסין כאשת הציפורים. אולי זה מבטא רצון רוחני פנימי להתחבר לשמים, לעוף". ומצד שני הם עשויים מברזל, הם למעשה כבולים, לא יכולים לעוף. "זה הפרדוקס של החיים. הם לא יכולים להתעופף, אבל אני נותנת להם גלגלים, וזה מאפשר להם לצאת למסע, כמו המסע שאני עברתי בחיים – ההישרדות, היצירה, החיבור לקרקע, כמו החיבור לאדמה שאני מרגישה מאז שהגעתי לעין הוד. המסר הכי משמעותי של העבודה שלי, בעצם, הוא חיפוש עולם טוב יותר, עולם פחות אגרסיבי, בלי מלחמות, גם אם זה אוטופיה".

בארץ לא מפרגנים

קשה לחדור דרך הקליפה הקשה של הברנו'ה האמנותית בישראל. שדה האמנות הוא מאוד קליקאי. מי שאינו קרוב לצלחת מתקשה להגיע למודעות ציבורית. "בסין כולם שמעו עליי, בסין

יצולומים: דינה מרחב

החל מקניות ועד לעבודה, כולל תכנון והצבה של עבודות".

מה היית משנה לו היית יכולה להתחיל הכול מחדש?

"לא חושבת שהייתי משנה. עשיתי הכול בדרך שלי, על פי האינטואיציה שלי, והיו לי חיים טובים, למרות הקשיים. הגשמת את חלום הבית שלי, יש לי קרוב ל-30 פסלים בחו"ל, ועוד ידי נטויה. כל הצטברות החוויות המהפכניות בחיי, כל הסערות והתהפוכות, הובילו אותי למקום שאני נמצאת בו כ-20 השנה האחרונות.

"כל החיים שניהלתי הם חיי אוונגרד. עשיתי דברים לא מקובלים, כמו לעבוד לגור לכר בירושלים בגיל 17 כדי להגשים את משאת נפשי ללמוד בבצלאל, להתגרש עם תינוק בן שנה וחצי, להיות אם חר הורית בחיפה בשנות ה-60 ולעבוד עם ברזל חלוד. והנה אני בת 80, ובמקום לבכות על המספר הזה החלטתי לחגוג. הוצאתי ספר שכל החיים שלי הסכתי כסף בשבילו. או תהיה ירושה קצת יותר קטנה. אין ספק שזה לוקוסוס גדול, אבל זה משהו שנשאר. גם הפסלים נשארים, כמובן, אבל הספר הזה מסכם את כל מה שאני גאה בו בחיים". □

ציפור גן עדן, 2003. ברזל צבוע, שנגחאי, סין

